

1) *Concepte de la cultura catalana.*— Sota la denominació de Cultura catalana compremem ací totes les manifestacions culturals, literàries, científiques o docents, que s'han produït en llengua catalana o que, havent-se produït en una altra llengua, han estat suscitées o inspirades per un esperit autènticament català. Aquest esperit no es manifesta plenament sinó quan Catalunya té consciència de la seva personalitat col·lectiva, però viu i pateixa en altres èpoques, quan Catalunya no forma encara una unitat política o quan, després d'haver-la format, sofreix un llarg període de decadència.

2) *Orígens.*— Com totes les cultures dels pobles neo-latins, la cultura de Catalunya es fonamenta en la cultura llatina, i, específicament, en la cultura cristiana occidental. En els primers temps de la Catalunya comtal, durant la Reconquesta, la cultura catalana es produeix en llatí i és exclusivament eclesiàstica, puix que només els clergues eren lletrats. Aquesta cultura no ofereix a Catalunya característiques pròpies. Hi havia, com en tota l'Edat Mitjana, un divorci cultural absolut entre l'element eclesiàstic, que monopolitzava el saber, i l'element no eclesiàstic, o sigui la resta de la societat, incloent-hi els nobles i els rics, que era il·letrada i ignorant.

Per tant, la cultura es confinava als convents i la monopolitzaven els clergues lletrats, els quals, amb llurs escoles i llurs escriptors o sales on els llibres eren copiats, formaven un felig contrapès, com observa Nicolau d'Olwer, a l'absorció aristocràtica, puix que els clergues eren rebutjats en tots els estaments socials. Això no vol dir que els clergues parlessin sempre llatí, puix que els predicadors, quan s'adreçaven al poble, ho feien en llengua vulgar, que era l'única que la gent entenia.

3) *El període trobadoresc.*— Al segle XIII, l'organització feudal s'estabilitza i la societat no solament es divideix en clergues i lleics, sinó que aquests darrers es divideixen en cortesans i vilans. Aquesta divisió escampa entre els cortesans el sentiment cavalleresc, a favor del qual neix una poesia galana i sovint conceptual, que té el seu màxim exponent en els trobadors. El poble, però, conserva els seus cants religiosos que moltes vegades són versions catalanes de cants litúrgics llatins, i segueix repetint, en llengua vulgar, cançons satíriques i amatories, llegendes i narracions que constitueixen un fons cultural inapreciable que, per repetir-se per tradició oral, han deixat molt poc rastre en el folklore català.

La poesia trobadoresca, com la cultura eclesiàstica, es produeix a Catalunya al marge de la llengua del país, puix que els trobadors catalans no empren en llurs composicions el català, sinó una llengua molt germana, però diferent, la provençal, i això fins a les darreries del segle XIII. Però, aviat la poesia catalana accepta un llenguatge híbrid, com observa Nicolau d'Olwer, "i en el segle XV prevé a despullar-se de les darreres formes provençals que damunt d'ella graviten".

El fet que els primers poetes cultes

El Ballester i el Parador

(Del "Libre d'Evast e Blanquerna")

Amable fill —dix Evast (a Blanquerna)—: vull que'm responguis ad esta qüestió: En un castell, prop d'esta ciutat, lo qual és al entrant de hun gran boscatge, se sdevengué que hun ballester anà a caçar al bosc cervos e cabirols i altres semblants bèsties salvatges, segons que havia acostumat. Esdevengué's que ell ferí hun cervo amb huna sageta, que seguí'l tot aquell dia, e no'l pogué atènyer ni trobar. Mentres que'l ballester se'n tornava en vers la ciutat, encontrà's ab hun parador, lo qual portava la sageta en la mà. Dix lo ballester al parador que de hon havia haguda aquella sageta, la qual era estada sua. Respòs lo parador que en hun cervo la havia trobada, lo qual havia trobat mort e havia'l venut a hun carnicer. Qüestió jon, entre's dos, de qui devia ésser lo preu que'l parador havia hagut del cervo, perquè lo ballester deya que ell lo havia mort, e que, si ell no'l agués ferit, lo parador no'l haguera trobat mort. Lo parador deya que ventura lo-y havia donat, e que lo ballester se era ja desconfiat de trobar lo cervo, puix que se'n tornava a la ciutat. Cascú, per sa part —dix Evast—, feya moltes y grans rahons la hu

contra l'altre. Ara vuy jo saber com tu, fill Blanquerna, jutjaràs a qual de ells aquest cervo deu ésser jutjat, o si deu ésser dels dos.

Blanquerna respòs a son pare Evast, e dix: —Senyor pare: vós sabeu bé que ocasió és més fort cosa que ventura, perquè en la ocasió és la final intenció per la qual lo cervo jon ferit e mort, a la ventura és cosa que no ha intenció a si mateixa ni a altri. E perquè lo parador trobà de ventura lo cervo, e lo cervo jon mort per ocasió, e la ocasió se convé ab aquell qui matà lo cervo, per ço, segons dret e justícia, per conservar la majoritat que ocasió té sobre ventura, deu ésser lo cervo jutjat al ballester; car si era jutjat al parador, injúria seria feta a ocasió, e ventura seria honrada de la honor que no li convé. Per la qual rahó, jo de tot en tot jutge al ballester lo preu del cervo, emperò que'l ballester deya primer provar la sageta ésser sua; car possible cosa és la sageta poder ésser de altre ballester que hagués mort lo cervo, e no de aquell qui diu que ell lo ha mort.

. Ramon LLULL.

d'un poble es manifestin en una llengua forastera no és específic a Catalunya; el mateix esdevé a Castella, on la poesia culta depèn en els seus orígens de la poesia galaico-portuguesa.

4) *Naixença de la cultura específicament catalana.*— La cultura específicament catalana neix amb l'eclosió del geni de Ramon Llull, veritable enciclopedista del seu temps. Llull resumeix la cultura catalana en el moment que Catalunya ja ha allunyat de les seves fronteres els musulmans i ha conquerit les Balears i València, on la llengua catalana assoleix nous dominis. En certa manera, Llull resumeix i tot la cultura universal de tots els països cristians, la qual cosa vol dir que en aparèixer al món de la cultura, Catalunya hi representa tot d'una un dels papers més brillants, puix que hi aporta el saber i les obres d'un home que fou una de les primeres figures del seu temps.

Simultàniament a l'aportació cultural de Llull, el qual encara reserva la llengua llatina per a les especulacions filosòfiques, Arnau de Vilanova realitza una intensa labor científica amb traduccions i obres originals, mentre els primers cronistes catalans il·lustren la prosa narrativa amb un gènere que serà l'orgull de les lletres catalanes, per bé que la història pròpiament dita, que fins aleshores s'havia

produït exclusivament en llatí, continuï produint-s'hi en bona part. El llatí és de mica en mica arconat dels afers públics, i així veiem que Jaume I el substitueix pel català en les escriptures i els debats judicials del regne de València. Així mateix comença a florir l'oratória en els debats de les Corts catalanes.

5) *Ramon Llull.*— La figura gegantina de Ramon Llull omple un període cultural de mig segle. Nat a Mallorca el 1235, mor als vuitanta anys, deixant una obra formidable, tant pel seu volum com per la seva qualitat. Ramon Llull és el primer en data dels clàssics catalans. En la seva joventut escriví poesies en provençal, a la moda trobadoresca. I fou, a més de poeta, filòsof, teòleg, predicador, moralista, jurista, metge, matemàtic i químic. Com a pensador no es va contentar de separar-se de la filosofia d'Aristòtil, sinó que va tendir a substituir la dialèctica aristotèlica per un sistema que abreugés els mitjans de recerca i posés la ciència a l'abast de tothom. Va cercar, en totes les coses, les lleis d'unitat i d'harmonia i escriví l'*Arts magna generalis*, on s'eleva a les alçades de la teologia i davalla a les minúcies de l'anàlisi química.

Llull es servia de les fórmules didàctico-simbòliques, de l'apòleg, del proverbi i del diàleg.

La química moderna el considera com un precursor, car va descobrir diverses lleis de la matèria i va preveure el millorament dels metalls.

A més de moltes obres científiques en llatí, va produir molt en català. Per obra de Llull el català fou la primera llengua romànica que hagi estat emprada en filosofia. Però, Llull fou, a més, el creador de la literatura catalana, amb les seves obres místiques i didàctiques, com el *Libre de l'ordre de la cavalleria*, el *Libre de mil proverbis*, el *Libre del gentil* i el seu famós *Blanquerna*, que és la primera novel·la biogràfica de les literatures occidentals.

Pel conjunt de la seva vida agitada i savi i de la seva obra de pensador i de moralista, Llull ha estat anomenat el Doctor Il·luminat.

6) *El dret.*— El dret civil català, com el dret civil de gairebé tots els països de l'Europa occidental, té per fonaments directes el dret romà, el dret canònic i el dret feudal.

El primer monument jurídic específicament català són els *Usatges*, la promulgació dels quals, feta a Barcelona a mitjans del segle XI, no va derogar la primitiva llei visigoda que regia en el comtat de Barcelona i en els altres comtats independents de Catalunya.

Des del punt de vista cronològic, els *Usatges* són la primera compilació legal d'Europa.

El *Libre del Consolat de Mar*, on s'inspiraren la majoria dels codis marítims de l'Edat Mitjana, és un altre monument jurídic català de l'època nacional.

Un juriconsult eminent, Vidal de Casnyelles, compilava, al segle XIII, les lleis particulars dels regnes d'Aragó i de València.

Una altra autoritat jurídica en matèria de dret canònic, fou Sant Ramon de Penyafort, autor del famós Codi eclesiàstic, conegut amb el nom de *Decretals de Gregori IX*.

Finalment, el dret polític era constantment elaborat pels municipis de les ciutats i per les Corts catalanes, que foren en matèria jurídica i política les més democràtiques i més avançades de tota l'Edat Mitjana.

7) *L'Art.*—Durant l'època de la Reconquesta, Catalunya s'havia omplert de temples romànics d'una arquitectura simple i severa, que més d'un cop era ornada amb pintures imitades de l'art bizantí. Però, no triga a formar-se una escola artística, característicament catalana, que produeix remarcables pintures murals, i sobre fusta i interessantíssimes escultures ornamentals, directament influenciades per la iconografia dels miniaturistes i per l'art religiós del Migjorn francès, tot conservant reminiscències de l'art musulmà, que lligaven perfectament amb els seus orígens bizantins.

Es en aquest període quan comença a aparèixer l'art gòtic que, quan passarà les fronteres del país s'harmonitzarà i conviurà sovint amb l'art romànic i no deixarà de nacionalitzar-se ben aviat.